

Röd mot vit identitet: en diskursanalys av den svenska medierapporteringen från det finska inbördeskriget

Abstract

Det finska inbördeskriget bröt ut i januari 1918, varade i drygt fyra månader och kostade över 30 000 människoliv. Konflikten stod mellan de borgerliga vita och de socialistiska röda. Med hjälp av diskursanalys och teorier om fiendebilder analyserar vi hur identiteterna för de båda i konflikten inblandade sidorna aktiveras och reproduceras, och hur dessa identiteter används vid skildrandet av handlingar. Utifrån vår analys av artiklar från Aftonbladet, Dagens Nyheter och Svenska Dagbladet ser vi hur de rödas identitet fixeras vid begrepp som utmålar dem till ett hot mot samhället samtidigt som det gör deras motståndare, de vita, till samhällets beskyddare. De röda ikläds således rollen som fienden. Vidare menar vi att det i diskursen även finns en skillnad i hur våldshandlingar av de olika sidorna framställs; de röda görs till ansvariga för sina handlingar medan diskursen tonar ned de vitas ansvar för sina handlingar.

Nyckelord: finska inbördeskriget, fiendebild, identitet, kritisk diskursanalys, svensk media

Antal ord: 9907

Innehållsförteckning

1 Inledning.....	1
1.1 Problemformulering.....	1
1.2 Historisk bakgrund.....	2
2 Teoretiska utgångspunkter.....	3
2.1 Diskursanalys.....	3
2.1.1 Kritisk diskursanalys.....	3
2.1.2 Hur identiteter konstrueras genom diskurser.....	5
2.2 Teori om skapandet av en fiendebild.....	5
3 Tillvägagångssätt.....	7
3.1 Metodologiska verktyg.....	7
3.2 Urval och begränsningar av material.....	8
4 Analys.....	10
4.1 Den röda identiteten.....	10
4.1.1 De röda som avvikande.....	10
4.1.2 De röda som ociviliserade.....	11
4.1.3 De röda som brottslingar.....	12
4.1.4 De röda som terrorister.....	13
4.1.5 De röda som antingen förrädare eller ryssar.....	13
4.1.6 Den röda ekvivalenskedjan	15
4.2 Den vita identiteten.....	16
4.2.1 De vita som organiserade	16
4.2.2 De vita som svenskar.....	17
4.3 Hur de röda blir till fiender.....	18
4.4 Röda och vita i relation till sina handlingar.....	19
4.4.1 Skillnader i skildrandet av handlingar.....	19
4.4.2 Illdåd och rättsskipande.....	22
5 Slutsats.....	25
6 Referenser.....	26

1 Inledning

1.1 Problemformulering

Vår upplevelse av att det finska inbördeskriget inte berörs i den svenska historieundervisningen trots dess nära koppling till Sverige har lagt grunden för vårt intresse av att undersöka hur konflikten presenterades i svenska medier under krigsförloppet. På den ena sidan i konflikten finner vi de så kallade ”vita” vars skaror något förenklat utgjordes av liberaler och konservativa och vilka i större utsträckning än sina motståndare, ”de röda” socialisterna, hade kopplingar till Sverige. Den svenska inbladningen beror dels på Finlands stora finlandssvenska population, dels på att de vitas arméer inte alltför sällan leddes av svenska officerare. Slutligen segrade den vita sidan men under konflikten begicks grymheter av båda sidor och konflikten har beskrivits som ett av Europas blodigaste.

I uppsatsen vill vi analysera hur den svenska medierapporteringen skildrade konflikten och de inblandade parterna. Genom att göra en diskursanalys av tidningsartiklar ämnar vi att undersöka hur identiteten av de röda och de vita konstrueras¹ i diskursen. Sedan är ambitionen att integrera dessa identitetskonstruktioner med teoribildning om hur fiendebilder skapas i konflikter för att på så vis undersöka huruvida någon av parterna framställs och fixeras som fienden i diskursen. I uppsatsen undersöks även hur diskursen fixerar betydelsen av respektive sidors våldshandlingar och hur det i sin tur påverkar identitetskonstruktionerna av respektive sida i konflikten.

- Hur konstruerades identiteten av ”de vita” respektive ”de röda” i konflikten?
- Hur skildras de vitas respektive de rödas våldshandlingar?

¹ Med begreppet konstruera menar vi inte att det är första gången en viss egenskap tillskrivs och fixeras till en viss agent utan identitetskonstruktionen kan mycket väl bygga på tidigare existerande föreställningar och andra diskurser. I och med att vi enbart analyserar en allmän diskurs och inte flera diskurser så kan vi däremot inte undersöka om identitetskonstruktionerna reproduceras utifrån andra diskurser, varför vi väljer att se en fixering av en viss identitet som en konstruktion i den diskurs vi avser undersöka.

1.2 Historisk bakgrund

Då den ryska revolutionen bröt ut år 1917 befann sig Finland, som sedan början av 1800-talet tillhört det ryska imperiet, plötsligt i en ny situation. Genom störtandet av tsar Nikolaj II förlorade även Finland sin storfurste (Linder 2004 s.10). Landet stod nu utan ledare men sommaren 1917 utlyste den finska Lantdagen nyval och förklarade sig utövare av den högsta makten. Det inrikespolitiska läget var dock instabilt, med strejker vilket i kombination med prishöjningar och livsmedelsbrist skapade växande oroligheter. Konkurrerande hemvärn utvecklades; de vita skyddskårerna bestod av konservativa och liberaler, medan rödgardisterna utgjordes av socialister och revolutionärer (Ylikangas 1995 s 24, Rainio Turunen 2005 s 1).

De röda gjorde den 27 januari 1918 en statskupp i Helsingfors, revolutionen mot de borgliga – och med den även kriget – hade startat. De röda hade låtit sig inspireras av den ryska revolutionen och tog också till viss mån hjälp av de kvarvarande ryska soldater som befann sig i Finland sedan storfurstendömet. Men att en större del av rödgardisternas styrkor skulle bestå av ryssar stämmer troligen inte, endast undantagsvis kom ryssar att engagera sig i strider mot de vita. För att illustrera förhållandet kan nämnas att dödssiffran för ryska soldater deltagande i konflikten rörde sig omkring 2 500 stupade, medan den *totala* dödsiffran under konflikten uppgick till ungefär 38 000 individer (Loima 2007 s 5-6). Ryska soldater utgjorde således ingen majoritet av de stridande. Istället bestod det röda gardet till stor del av finsktalande industriarbetare från södra Finlands industriorter samt fattiga torpare. På den vita sidan stred borgarna, vars ekonomiska positioner hotades av de revolutionära. Men även hos bönderna fanns stor anslutning, eftersom de fruktade att den röda revolutionen skulle föra med sig en socialisering av jorden (Linder 2004 s 16).

Sverige valde att aldrig intervensera i konflikten men skickade krigsbistånd till den vita sidan. Förövrigt hade Finland inga inhemska högre officerare eftersom det som storfurstendöme under Ryssland inte hade tillåtits en egen försvarsmakt. Den på den vita sidan ledande, finlandssvenske general Mannerheim fick därmed vända sig till Sverige för att rekrytera stabsofficerare. Således var många utav de officerare som kom att delta i inbördeskriget på den vita sidan svenskar. En rikssvensk frivilligbataljon om 480 man deltog även i kriget på de vitas sida. Denna svenska brigad spelade en stor roll i slaget vid Tammerfors i april, då omkring 22 000 vita och 25 000 röda stred mot varandra (Linder 2004 s 23-24, 36). Slaget vid Tammerfors blev avgörande för inbördeskriget och de vita stod som segrare i april (Arosalo 1998 2 147). Av de ca 37 000 människor som förlorade livet i inbördeskriget var omkring 10 000 civila offer som avrättades eller mördades bortom slagfälten. Det antas att ungefär 1500 vita och så mycket som 7300 röda avrättades och utöver det blev dödstalen höga i de fångläger som upprättats av de vita. 11 500 röda fångar dog i sviterna av svält, epidemier och missförhållanden efter krigets slut (Rainio & Turunen 2005 s 2).

2 Teoretiska utgångspunkter

2.1 Diskursanalys

I analysen utgår vi från en definition av begreppet *diskurs* som ett sätt att tala som ger betydelser åt upplevelser utifrån ett bestämt perspektiv (Winther Jorgensen & Phillips 2000 s 72). En händelses eller ett objekts betydelse fixeras därmed genom att det sätts i sitt språkliga sammanhang. Vidare har vi även valt att se diskurs som en social praktik eftersom en diskurs interagerar med andra sociala fenomen än just språket allena, något som resonemanget nedan visar.

I analytiskt hänseende bör en diskurs avgränsas på grundval av vad som är strategiskt i förhållande till uppsatsens syfte och till vad som kan uppfattas som entydig betydelsefixering (*ibid.* s 137). Utifrån vår inläsning av materialet har vi kommit fram till att de olika tidningarna inte visar på så pass stora skiljelinjer i skildrandet av händelser och inblandade parter vilket innebär att det inte är förtjänstfullt att dela upp materialet i olika diskurser och ställa dem i kontrast emot varandra. Således kommer vi att betrakta materialet som en enda, enhetlig diskurs angående den finska konflikten, men vi kommer självklart att anmärka dem enstaka fall där materialet avviker från en ensidig betydelsefixering. Detta får även implikationer för vilka metodologiska verktyg och teoretiska begrepp som används eftersom det följaktligen inte lönar sig att tillämpa begrepp som beaktar en relationell koppling mellan olika diskurser såsom hegemoni, diskursordning och intertextualitet.

2.1.1 Kritisk diskursanalys

Inom diskursanalys finns det ett antal skolor som i mångt och mycket skiljer sig åt vad gäller idé- och förhållningssätt till vad en diskursanalys är vilket nödvändiggör ett val dem emellan. Vi anser den kritiska diskursanalysen vara den skola som lämpar sig bäst som teoretiskt underlag för att närma sig problemet för denna uppsats. Till skillnad mot andra skolor ses diskursen här inte bara som *konstituerande* för den sociala världen utan även som *konstituerad* av andra sociala praktiker. Det innebär att språket formar vår uppfattning om verkligheten samtidigt som det materiella även formar språket – således sker det en växelverkan dem emellan. Med språket kan därmed människan påverka världen

samtidigt som språket, varigenom människan diskursivt handlar, är situerat av sociala och historiska omständigheter (Winther Jorgensen & Phillips 2000 s 68).²

En tillämpning av just den kritiska diskursanalysen innebär därmed att vi kan analysera hur identiteter, såsom fiender och hjältar, konstrueras med språket som maktmedel samtidigt som det ger oss en möjlighet att beakta skildringen i svensk media i relation till materiella faktorer i den sociala kontexten till den finska konflikten. Sådana materiella faktorer kan exempelvis vara antal deltagande svenskar och ryssar, eller faktiska dödstal för den röda respektive den vita sidan i konflikten enligt historisk forskning. I diskursteorin, som är Laclau & Mouffes version av diskursanalys, ses språket som enbart konstituerande, det vill säga att det är diskursen som formar verkligheten. Det innebär att forskaren inte kan se sociala kategorier som essentiella utan de blir enbart till produkter av en särskild diskurs (Bergström & Boréus 2005 s 346). För vårt vidkommande skulle det innebära att ryssar och svenskar enbart blir till språkliga konstruktioner vilket skulle göra det teoretiskt svårt att analysera den svenska diskursen av inbördeskriget i relation till faktiska förhållanden på plats. I relation till vår problemformulering och den finska konflikten så anser vi att kritisk diskursanalys lämpar sig bättre eftersom diskursen rörande exempelvis de röda som ryssar blir än intressantare att analysera mot bakgrund av det faktiska deltagandet av ryssar på den röda sidan i konflikten.

Diskrepansen mellan vad som sägs och vad som sker skulle däremot kunna analyseras med hjälp av andra operativa teorier av mer instrumentell art, men en sådan analys hade däremot missat språkets konstituerande funktion för sociala relationer och identiteter. Fördelen med diskursanalytisk teori är just synen på språket som ett neutralt instrument som formar representationer av verkligheten. Representationerna är aldrig bara en spegling av den existerande verkligheten, utan diskursen ger den fysiska världen dess betydelse (Bergström & Boréus 2005 s 326, Winther Jorgensen & Phillips 2000 s 15). Således går det att analysera hur man med språket tillskriver objekt, subjekt och händelser värden och sätter in dem i ett större meningssammanhang. Till exempel kan en händelse som sker i den materiella verkligheten, låt oss säga att en individ dödar en annan individ, framställas som något negativt likväl som något positivt och nödvändigt. Det innebär att diskursen blir intressant att studera i förhållande till identitetskonstruktioner oavsett om själva sakfrågorna i diskursen överensstämmer med faktiska förhållanden eller inte. Ytterligare en fördel med diskursanalysen är att den förespråkar analys av just identitet och makt och att betydelsen av samhälleliga aktörer tonas ned (Bergström & Boréus 2005 s 306). Därmed kan vi analysera diskursen som sådan utan att behöva beakta hur olika aktörer instrumentellt handlar utifrån sina intressen för att försöka ge händelser eller identiteter en viss betydelse.

Sammantaget anser vi att kritisk diskursanalys, som förenklat sett positionerar sig emellan instrumentell realistisk teori och ren konstruktivistisk diskursanalys,

² Självklart skapar det operationella problem eftersom själva analysarbetet blir komplicerat när den teoretiska ansatsen är otydlig vad gäller orsakssambandet mellan språk och social verklighet. Däremot är inte uppsatsens syfte att söka förklara det egentliga orsakssambandet, varför vi väljer att inte fördjupa oss mer i denna problematik, utan det viktiga är uppfattningen om att båda faktorerna kan påverka varandra.

som inte beaktar andra sociala praktiker, lämpar sig bäst för vår analys eftersom dess tillämpning innebär att vi både kan analysera hur diskursen av den Finska konflikten skänker dess händelser betydelse, hur diskursen konstruerar identiteter samt hur skildringen förhåller sig till vad som faktiskt hände på plats.

2.1.2 Hur identiteter konstrueras genom diskurser

Den kritiska diskursanalysen förespråkar studier av hur diskurser konstituerar subjekt men däremot så har inriktningen en svagare teoretisk förståelse för identitetsbildning jämfört med andra diskursanalytiska skolor. Därför kan man med fördel integrera andra diskursanalytiska inriktningar för att få en bredare teoretisk bas för konstituerandet av jaget och grupper (Winther Jorgensen & Phillips 2000 s 139).

Identitet innebär enligt diskursteorin att identifiera sig med något. Detta ”något” är de av diskursen erbjudna subjektpositioner vilka etableras genom att de länkas samman med olika begrepp. Tillsammans skapar dessa begrepp en associationskedja för en viss subjektposition, en så kallad *ekvivalenskedja*. Det innebär att identiteten etableras relationellt i den meningen att den diskursiva konstruktionen av en viss subjektposition visar vad subjektet liknar och skiljer från. Man blir något genom att ställas i relation till sådant man är och inte är. Eftersom ekvivalenskedjan fixerar betydelsen av en viss subjektposition så visar diskursen hur subjektpositionen, det vill säga identiteten, kommer att uppfattas av omvärlden (*Ibid.* s 50-51).

2.2 Teori om skapandet av en fiendebild

Eftersom vår ansats rör identitetskonstruktion i en konflikt har vi applicerat teori om hur fiendebilder skapas på grund av att teorin fokuserar på hur identiteten av fienden fixeras i just konflikter. Fiendebildsteorin blir således ett komplement till diskursanalysen som beaktar identitetsskapandet mer allmänt. Enligt teorin kan användningen av icke-neutrala, värdeladdade ord och stereotypa uppfattningar forma identiteten av en fiende. Bo Petersson liknar stereotyper vid frusna bilder, förenklade föreställningar om individuella karaktärsdrag som appliceras på en hel grupp. Användningen av en stereotyp gör att förhållandet till det som beskrivs antingen blir negativt eller positivt, men aldrig neutralt (Peterson 2006 s 26, 39). En fiendebild kopplas samman med en utomstående grupp och utmålar denna grupp som ett hot mot religiösa, politiska och/eller ideologiska värden som är viktiga för det gemensamma samhällets identitet (Wahlström 1999 s 5). En fiendebild är följaktligen en negativ stereotyp, där en bild av en grupp målas upp – inte bara som annorlunda – utan även som utgörare av ett direkt hot mot det egna sättet, det egna samhället. Fiendebilden legitimerar våld, eftersom det anses riktigt att försvara sig mot ett hot. Skulden – inte bara för konflikter utanför

landets gränser utan även oroligheter inom landet – projiceras lätt på den grupp som utmålats som fiender (Jensen i Wahlström 1999 s 6). Genom upprättandet av en fiendebild kan alltså handlingar för att förhindra ”fienden” rättfärdigas, eftersom en opinion om en existerande fara har skapats (Petersson 2006 s 27-28).

3 Tillvägagångssätt

3.1 Metodologiska verktyg

Det diskursanalytiska angreppssättet innehåller inte enbart ett teoretiskt ramverk utan består även av metodologiska hänseenden. Inom diskursanalysen kan det därför vara svårt att skilja på vad som är metod och vad som är teori, men det vi väljer att presentera i uppsatsens metodavsnitt är frågor och överväganden av mer lingvistisk karaktär.

Ett lingvistiskt verktyg för att analysera hur texten skildrar processer är begreppet *transitivitet*. En analys av transitivitet undersöker om och hur händelser förbinds med objekt och subjekt. En händelse uttryckt i passiv form utelämnar exempelvis subjektet så att händelsen därmed framstår som något av naturen givet – dvs. en sådan satskonstruktion förminskar agentens roll i händelseförloppet (Winther Jorgensen & Phillips 2000 s 87). Skillnaden i språkformulering innebär att en process som inte tillskrivs någon agent blir till en *händelse*, det vill säga en förändring som har skett utan att någon medvetet har handlat, medan en process som tillskrivs en agent blir till en *handling* som innebär att förändringen är utförd av en medveten agent. Genom att tillskriva en process en viss agent och således göra det till en handling så görs subjektet ansvarigt för det som inträffar, vilket inte är fallet om det beskrivs som en händelse. Följaktligen krävs det mer tankearbete av läsaren för att reda ut sammanhangen om vem som gjort vad och vem som är ansvarig för olika skeenden när detta inte explicit uttrycks i texten (Bergström & Boréus 2005 s 282-85).

För att analysera identitetskonstruktioner använder vi av oss *ekvivalenskedjor* som är en metod som härrör från Laclau & Mouffes typ av diskursanalys. Som vi beskrev ovan utgår metoden från att identiteten är relationellt organiserad genom att förhålla sig till andra begrepp som subjektspositionen hamnar i antingen positivt eller negativt samband med. I diskursen konstitueras således identiteten av längre ekvivalenskedjor som knyter ihop identiteten med vad den är och inte är (Winther Jorgensen & Phillips 2000 s 50-51). Ett exempel är en eventuell svensk diskurs gällande norrlänningar där identiteten norrlänning står i positivt förhållande till ”tystlåten” och ”trygg” och negativt förhållande till ”pratglad” och ”stressad”.

Diskursens konstruktion av identiteter går även att analysera med hjälp av att undersöka ordval. En form av ordvalsanalys är att undersöka så kallad *överrepresentation* (overwording) vilket syftar till att belysa diskursens upptagenhet med att skildra någon speciell aspekt av verkligheten. En indikation

på sådant förhållande är när flera närliggande synonymer används för att förklara en och samma sak. Själva upptagenheten med vissa aspekter av verkligheten kan sedermera tolkas som uttryck för en ideologisk kamp i diskursen där vissa fenomen beaktas medan vissa fenomen förbises (Fairclough 2001 s 96).

Kort bör även nämnas någonting om analys av metaforer. Tanken med en metaforanalys är att den uppmärksammade metaforanvändningen säger något om tankemönstret i en större diskurs och således avslöjar underliggande tankemönster i samhället (Bergström & Boréus 2005 s 297-299). En beskrivning av sociala samhälleliga problem som sjukdomar genom metaforanvändning är vanlig. Sjukdomsmetaforer tenderar att ställa sig bakom samhället som en helhet och beskriva icke-dominanta grupper som de som underminerar samhället, som likt en sjukdom angriper samhällets "hälsa" (Fairclough 2001 s 100).

3.2 Urval och begränsningar av material

Då vi är ute efter att analysera hur identiteter konstruerades i en *allmän* svensk diskurs om den finska konflikten, och inte en enskild tidnings diskurs, anser vi det bäst att ha ett brett materialurval från flera källor. Då den finska konflikten dessutom har en tydlig politisk innebörd motiverar detta källor från olika politiska läger. Om materialet enbart utgjordes av artiklar från konservativa tidningar skulle vi komma att undersöka en specifik konservativ diskurs, vilket skulle innebära att vi inte mäter det vi avser mäta – en allmän diskurs. För att validiteten inte ska bli lidande har vi därmed valt en socialistisk tidning, Aftonbladet, en liberal tidning, Dagens Nyheter, och slutligen en konservativ tidning, Svenska Dagbladet.

Vi har valt att dela in urvalsprocessen i två steg. Till och börja med görs ett totalurval för att få en översikt över materialet, sedan väljs exakt vilka artiklar vi vill analysera noggrant. Totalurvalet innebär att vi har gått igenom alla utgivna nummer av Aftonbladet, DN och Svenska Dagbladet från mitten av januari år 1918 tills sista augusti samma år i sökandet efter artiklar rörande inbördeskriget. Detta innebär inte att vi har läst alla dessa artiklar, utan enbart dem som är relevanta i förhållande till konflikten mellan röda och vita i Finland och vår problemformulering. Till exempel har vi valt att inte noggrant läsa igenom artiklar som enbart rör Ålandsfrågan och debatten om Finlands eventuella omvandling till monarki efter konfliktens slut. Dessa frågor har visserligen med själva konflikten att göra men är irrelevanta i relation till vår uppsats och dess problemformulering.

Efter att gjort ett totalurval under den begränsade tidsperioden och således fått en översikt av materialet, har vi gått vidare genom att göra ett urval av dem enskilda artiklar vi vill ha med i vår analys. Urvalet har skett utifrån idén om typiska fall som innebär att så länge de artiklar vi väljer att analysera inte skiljer sig systematisk från andra artiklar så kan vi generalisera resultatet till att gälla för hela populationen (Esaiasson et al 2004 s 183). Till att börja med så menar vi att populationen i vårt fall utgörs av självaste tidningen under den period vi har begränsat undersökningen till – mitten av januari till sista augusti år 1918. Men i

och med att vi ämnar undersöka en allmän diskurs, utgörande av alla tre tidningar, så innebär det att populationen ska utgöras av alla tre tidningar under den begränsade tidsperioden. Således har vi inte valt artiklar där man kan utläsa specifika diskursiva drag som inte kan utläsas från andra artiklar i antingen samma tidning eller i någon av dem andra tidningarna. Utifrån den överblick som totalurvalet gett oss har vi försökt välja artiklar som visar på återkommande fenomen i skildringen av konflikten. Vår ambition är därmed att vi ska kunna generalisera analysen av våra artiklar till att gälla för hela diskursen.

Vidare har vi begränsat det praktiska arbetet genom att inte läsa och analysera insändare eftersom det skulle kunna ge en felaktig bild av diskursen. I samband med det uppstår dock vissa svårigheter vid analys av tidningar från början av det förra seklet, eftersom många artiklar inte är signerade av sina skribenter och att det i de flesta artiklar rörande utrikesfrågor handlar om information given genom korrespondenser med privatpersoner. Exempelvis står det ofta "Från privat till Dagens Nyheter" under rubriken. Vi antar att tidningarna vid den här tidpunkten inte hade råd med egna utrikeskorrespondenter varför dem således fick förlita sig på andra informationskanaler, och vi tolkar "från privat" som att avsändaren kan liknas vid med dagens frilansande journalister. Däremot gör vi en distinktion mellan artiklarna vars rubrik understryks med "från privat" som är publicerade på första sidan och på utrikessidorna, där artiklarna i större utsträckning förhåller sig till fakta, och insändarna som publiceras på tidningarnas insändarsidor, vilka ofta är explicit subjektiva och inte sällan signeras med privata namn. Logisk sett bör det vara så att artiklarna på förstasidorna, och till viss grad även dem på utrikessidan, eftersom artiklarna från förstasidan inte sällan fortsätter på utrikessidan, är dem som tidningarna vill framhålla som viktiga och relevanta. Utifrån sett att det är tidningen som väljer vad som ska publiceras och att artiklarna med "från privat" trots allt får en framstående plats då de placeras på första sidan, så anser vi att de kan analyseras som tillhörande tidningens diskurs.

4 Analys

Eftersom den finska konflikten innefattar två tydliga motståndare som ställs mot varandra väljer vi att först undersöka den diskursiva konstruktionen av dessa identiteter. Hur identiteten av inblandade parter konstrueras kommer främst att analyseras med hjälp av upprättandet av ekvivalenskedjor och granskandet av ordval. I efterföljande kapitel kommer vi sedan att belysa hur identiteterna knyts samman med handlingar.

4.1 Den röda identiteten

Vi kommer i följande sex avsnitt att presentera den identitet som vi funnit konstruerad för de röda, genom att i olika steg bygga på den ekvivalenskedja av beskrivningar som kommer att associeras med den röda identiteten.

4.1.1 De röda som avvikande

I teoriavsnittet om fiendebilder resonerade vi för hur användningen av värdeladdade ord och stereotyper i språket kommer att forma och befästa identiteter. I materialet ser vi en tendens till att de rödas yttre karaktärsdrag framställs med ord, som enligt vår mening, är negativt betingade. Exempelvis beskrivs de röda som till det yttre avvikande, med speciella drag som lätt kan urskiljas, drag som ställs i kontrast till den egna normen. Dessa bygger i sin tur på föreställningar om att ”de andra” skulle se annorlunda ut, och att till exempel en kriminell eller ond människa går att kännas igen på sitt utseende.

En av rödgardisterna, som stack av med ett hederligt arbetarsikte bland bovtierna, talade jag med. (SvD 9 Feb s 3)

I citatet ovan framställs en rödgardist som avvikande då han ser hederlig ut eftersom normen skulle vara att en rödgardist ser ut som en ”bov”. På samma vis visar följande citat hur de röda tillskrivs ett visst utseende:

Hos de flesta [röda förf anm] är pannan under det tovigga håret låg, blicken dolsk och lömsk och, då de räta på sig för att hälsa den svenska interneringsofficieren, i vilkens sällskap jag passerar, sker det motvilligt och tvunget. (Aftonbladet 11 juni s 7)

Genom att beskriva rödgardister som till utseendet avvikande, tillhörande det icke-vanliga, men även som till sina beteenden annorlunda, bidrar

språkanvändningen till att skapa en diskurs där rödgardister uppfattas som någonting negativt främmande:

Hur de röda huserat i senatshuset. [...] Obeskrivliga tecken på smuts och råhet överallt. [...] Rummen befunno sig i ett förskräckligt tillstånd. Kakelugnarna i rummen hade eldats så de spruckit, korkmattorna voro nedfläckade och förstörda, väggarna fullklistrade med kartor över fronten, vägghyra fanns överallt. (SvD 11 Maj s 9)

Fyra stora 200-liters tvättgrytor ha anskaffats åt dem [*de röda*, förf.anm.] samt lämpligt skjul för tvättning, men de äro i allmänhet så lata att man varken med godo eller tvång kan få dem till renlighet. (Aftonbladet 3 Aug s 7)

Beskrivningar av de rödas framfart målar upp dem som avvikande eftersom de inte kan föra sig i möblerade rum. Som grupp beskrivs de vara ohygieniska och här beskrivs ingående hur de förstört sådant som man i vanliga fall borde vårda och sköta om, vilket torde bidra till en allmän föreställning om de röda som smutsiga och ovårdade.

Genom att återkommande använda sig av dessa stereotyper kopplas de röda till ett avvikande beteende och de framstår därmed som annorlunda och främmande. En ekvivalenskedja har påbörjats.

4.1.2 De röda som ociviliserade

Förutom diskursens repertoar av de röda som avvikande gentemot samhällets norm så visar följande citat på hur de röda även ställs emot det moderna samhället genom att framställas som ociviliserade.

Allmänna omdömet om de röda garderna är att dess medlemmar fara fram som *vilddjur*; de ha tydligen ett *otyglat begär* att skjuta och sticka ned [...] allt levande som kommer i deras väg och njuta av sina offers ångest, plågor och död (Aftonbladet 8 Feb egen kursivering).

Vad röda gardet beträffar är det rekryterat av samhällets värsta drägg, löst folk och fångar, dessvärre också många förvildade småpojkar (SvD 12 Feb).

Att beskriva rödgardisterna som förvildade och vilddjur kan tolkas som att de röda är outvecklade och ociviliserade. Identiteten av de röda som ociviliserade anser vi sedan underbyggas än mer genom att diskursen framställer de röda som drivna av lust och ”ett otyglat begär”

Inför den senaste tidens motgångar, vilka borde mana fienden till nedläggande av vapnen, ha de röda tvärtom ytterligare ökat sin *besinningslöshet*, grymhet och *förstörelselusta*. (SvD 30 April egen kursivering)

[D]en primitiva vinnings- och förstörelselustan tillfredställande deras [*de rödas* förf. anm] ideal (Aftonbladet 29 Jan).

Av allt att döma har ett trettiotal av personalen vid Kymmene, Voikka och Kuusankoski bruk fallit offer för de rödas *mordlust*, (SvD 11 Maj egen kursivering).

Enligt vår uppfattning står begreppen lust, begär och besinningslöshet i motsatsförhållande till rationalitet och eftertanke. Följaktligen anser vi att ordvalet av dessa begrepp visar på hur diskursen formerar en uppfattning av vad de röda *inte* är: rationella. Utöver de brottsliga elementen så utökas därmed ekvivalenskedjan i och med att diskursen ställer de rödas identitet i negativt samband med rationell och civiliserad och i positivt samband med ociviliserad.

4.1.3 De röda som brottslingar

Utifrån vår läsning av det insamlade materialet råder det inget tvivel om att man som läsare uppfattar de röda som utövare av hemska gärningar som strider mot lagen. I början av konflikten publiceras det dagligen artiklar om de rödas framfart och följande artikelutdrag är talande för hur röda framställs:

Enligt säkra underrättelser ha ryssarna till stor del utrymt Björneborg. Till Viborg ha däremot ankommit ryska hjälptrupper åt de röda, hopsamlade bland därtill villiga element [...] samt en massa rödbandister och huliganer (DN 21 Feb s 11 Svt)

[D]e från fängelserna utsläppta tukthusfångar och andra brottslingar, som dirigera de röda gardena (SvD 4 Feb)

Rå obarmhärtighet mot de värlösa var under november och är alltjämt kännetecknet på dessa *laglöshetens* män [de röda vår anmärkning], [...] (Aftonbladet 29 Jan egen kursivering)

Ingen arbetar, det är nämligen storstrejk, och som det inte finnas några "kapitalister" att mörda eller plundra, gå rödgardisterna där fullständigt sysslolösa (SvD 9 Feb)

Mot dessa trupper [*vitgardister*, förf.anm.] stå oordnade hopar av ryska soldater [...] och anarkistiska banditer utan varje moralisk ryggrad. (DN 31 Jan s 9)

I ovanstående artikelcitrat ser vi hur de röda framställs som fångar, huliganer, laglösa, obarmhärtiga, mördare och plundrare. Med diskursanalytiska termer går det att tolka det som att den kollektiva identiteten av de röda fixeras genom att diskursen formerar en ekvivalenskedja där dess identitet ställs i positivt samband med huliganer, fångar och mördare – det vill säga i koncentrerad form: brottslingar. Att framställa dem som brottslingar bör innebära att läsaren associerar de röda snarare till farliga förbrytare än till stridande soldater och politiska frihetskämpar.

4.1.4 De röda som terrorister

Diskursens identitetskonstruktion av de röda blir än mer negativt laddad när rödgardisterna beskrivs som terrorister och utövare av terror.

Flyktingar söderifrån berätta om den *röda terrorn* (Rubrik i DN 15 feb s 1 egen kursivering)

I Finland fortgå inbördeskriget och socialisternas skräckvälde. [...] I trakter, som äro i *terroristernas* våld.” (SvD, 1918, 8 feb, egen kursivering)

Så släpptes tukthusfångarna lösa ur fängelserna och inordnades i de röda gardena. [...] Förbrytarna gå lösa och terrorisera samhället (Aftonbladet 10 feb s 6)

Eftersom begreppet *terror* betyder våldshandlingar som syftar till att väcka skräck (Nationalencyklopedin) så bör citaten ovan kunna tolkas som att diskursen framställer de röda som ett hot; ett fenomen som ingjuter skräck uppfattas rimligtvis även som ett hot. Begreppet *terrorism* har dessutom den betydelsen att våldet syftar till att förändra samhället samtidigt som det inte tar hänsyn till om oskyldiga drabbas (*ibid.*).

”*mordepidemin* inom de rödas rayon antaga allt fruktansvärdare omfattning. [...] Bland *terrorismens* senaste offer nämnes senatorn, bankdirektör Paasikivi. (DN 6 Mars s 1 egen kursivering)

Således är vi eniga om att användningen av terror och terrorism för att beskriva de röda och deras handlingar gör att diskursen formerar en röd hotbild som riktas mot oskyldiga, vilka i det här fallet utgörs av allmänheten, och mot själva samhället. De röda kan därmed uppfattas som motståndare till och ett hot mot civila i samhället. Den diskursiva ekvivalenskedja som syftar till att fixera de rödas kollektiva identitet byggs på så vis ut till att även sätta terrorist och hot i positivt samband med rödgardist.

Användningen av sjukdomsmetaforer vid beskrivningen av de rödas handlingar bör anmärkas, såsom ”mordepidemi” i ovanstående citat. En epidemi syftar på någon typ av sjuklig smitta med snabb spridning som bör stoppas för att smittan inte ska få stor utbredning. De rödas framfart blir genom sådan metaforanvändning till en sjuklig anomali som samhället måste agera emot. Liknande typ av metafor förekommer i andra artiklar, såsom följande utdrag från tidigare citerad artikel:

Den finländska bolsjevismen kan jämföras med den fläcktyfus som lär ha utbrutit i Petrograd och vars smitta man måste hindra att utbreda sig västerut, (Aftonbladet 29 Jan)

4.1.5 De röda som antingen förrädare eller ryssar

I avsnitten ovan har vi visat hur de röda i diskursen ställs emot samhället genom att utgöra ett hot mot samhället i form av att vara brottslingar, ociviliserade eller

terrorister. Härnäst redogörs däremot hur de röda ställs emot samhället genom att utgöra ett hot mot nationen Finland.

I den svenska mediediskursen som vi avser undersöka finns nämligen en tydlig tendens att framhäva de ryska elementen på den röda sidan och således framställa de vitas fiende inte som finsk utan som rysk:

Enligt vad som förljudes har kapten Jakobson i spetsen för de segerrika skyddstrupperna från Tervola marscherat ned mot Kemi, där upprorsmännen och *ryssarna* befäst sig. (Aftonbladet 5 Feb egen kursivering)

Torneå rensades onsdag kväll under delvis häftiga strider. Endast ryska soldater deltog i dessa. (SvD 8 feb)

Massor av ryssar till de rödas hjälp (DN 2 april s 11 rubrik, telegram)

Rödryssarna kämpa förtvivlat och söka att göra ett genombrott. De ha vid Lempäälä minst 7000 man, [...] Rödryssarna skjuta nu bättre och med större effekt än tidigare. (DN 12 april s 1)

Det kan visserligen vara så att det i just dessa ovan nämnda sammandrabbningar deltog många ryssar. Utifrån vår inläsning av materialet upplever vi dock att citaten är typiska för hur den röda sidan presenteras varför vi anser detta, när diskursen ofta betonar det ryska inslaget i konflikten, vara en form av *överrepresentation*. Diskursens upptagenhet med att gestalta den ryska inblandningen förstärks än mer om det ställs emot historisk forskning som visar på att ryssar inte utgjorde en så pass stor del av de rödas skaror (Linder 2004 s 16, Loima 2007 s 5-6). Ibland ställs även ryssar som direkt ansvariga för krigshandlingar:

Ryska matroser och rödgardister härja i Björneborg och omnejd. Ryska matroser ha arkebuserat elva fångna skyddskårister. (SvD 8 feb egen kursivering)

En framställning av de röda som ryssar ställer dem i motsatsförhållande till den finska nationen. På samma sätt görs de röda till fiender till den finska nationen genom att beskrivas som fosterlandsförrädare. Bilden av de röda som fosterlandsförrädare förstärks än mer genom att deras opponenter beskrivs som fosterländska.

Mannerheim med sina entusiastiska skyddskårer [*de vita* förf anm] behärska Tammerfors, å andra sidan är det fara å färde, att Nystad fallit i fosterlandsförrädarnas händer. (SvD 8 feb).

Som en ljuspunkt, [...], är att anteckna den *fosterländska* självupppoffrande hållning kärnan av befolkningen, de stora massorna på landsbygden intaga i konflikten. De ställa sig plikttröget på laglighetens fasta grund, bjuda modigt banditligorna och *den ryska soldatpöbeln* spetsen ” (Aftonbladet 29 Jan egen kursivering)

Blodigt nederlag för *landsförrädarna* i mellersta Finland. [...] Skyddsarmén inbegripen i en utomordentligt hård strid med de röda, *förstärkta av ansenliga ryska trupper*. (SvD 8 feb egna kursiveringar)

På så vis utökas ekvivalenskedjan av de röda till att även innefatta ett positivt samband med ryssar och landsförrädare, vilket innebär att den relationella identiteten av de röda ytterliggare kopplas ihop med någonting som kan uppfattas som negativt främmande för det finska samhället.

Hotbilden av ryssar bör dessutom förstås utifrån den historiska bakgrund som Finland hade av att befinna sig under ryskt styre, vilket förstärker hotbilden av de röda ifall de uppfattas som ryssar. Den historiska erfarenheten gör att även om diskursen inte framställer alla rödgardister som ryssar så kan däremot diskursens betoning och överrepresentation av de rödas samröre med just ryssar leda till att de uppfattas som landsförrädare. Följande citat från en av DN: s egna korrespondenter visar hur de röda framställs som ryssar i den svenska diskursen, men det pekar också på hur hotbilden av de röda förstärks genom att de uppfattas som ryssar:

Redan då man i Haparanda i början av februari avvaktade rensningen av Uleåborg, Kemi och Torneå[...], gjorde man sig starka föreställningar om finska inbördeskriget som frihetskamp, föreställningar vilka alltefter det färden gick söderut besannades. [...] Ryssarna skulle drivas ur landet! Man förstod så väl vad ett folk skall känna, som under ett sekel längtat att få se fienden i ögat och så helt plötsligt står inför just denna situation. [...] En ryss hade han skjutit. Rödgardister talade han inte om. – Bland dem som anmälde sig till skyddskåren i Vasa befann sig en liten 13 årig gosse. Han tillfrågades vad han skulle med och göra. – Jag skall skjutt ryssen (DN 24 april s 10)

4.1.6 Den röda ekvivalenskedjan

Följaktligen framgår det av materialet att diskursen formerar de röda i ett positivt samband med negativt laddade ord som brottslingar, ociviliserade, huliganer, utomstående, ryssar och terrorister. Utifrån diskursanalytisk metodologi innebär det att betydelsen av de röda fixeras i och med att diskursen formerar en ekvivalenskedja som binder ihop de röda med vad de är och inte är. I enlighet med ovanstående resonemang så formas en ekvivalenskedja enligt följande:

Rödgardist – avvikande – brottsling – ociviliserad – terrorist – ryss/landsförrädare

Våra använda citat visar hur ekvivalenskedjan skulle kunna utökas till att även inkludera ord såsom grymma, obarmhärtiga, huliganer och mördare men vi har valt att koncentrera begreppen till dessa fem kategorier. Dels för att förenkla det analytiska arbetet och dess framställning, dels för att dessa begrepp på ett bra sätt exemplifierar diskursen i sin helhet.

De olika närliggande orden, inte sällan direkta synonymer, som används för att lyfta fram den röda sidans grymma och brottsliga karaktär är alla tecken på en viss överrepresentation i diskursen vad gäller negativa ordval för att beskriva de röda. Artiklarna skulle exempelvis kunna beakta vad som har orsakat de rödas uppror och försöka ge en mer heltäckande karaktäristik av de rödas identitet, men istället ges en ensidig bild av dem som besinningslösa och obarmhärtiga brottslingar. Således hävdar vi att diskursen bara fokuserar på vissa fenomen av verkligheten.

Utifrån vårt perspektiv som forskare och etablerade samhällsmedborgare råder det inga tvivel om att brottsling, ociviliserad, orationell och landsförrädare är begrepp som har en negativ innebörd. Och ser vi till tiden då konflikten pågick och diskursen var aktiv, i samband med relationen till Ryssland som dominant och främmande makt i Östersjöområdet, så menar vi att även begreppet ryss har en negativ och hotfull innebörd. I och med att orden är negativt laddade väcker de rimligtvis negativa associationer hos läsaren och skapar sympatier för den andra sidan i konflikten – *de vita*. På så vis ställs identitetskonstruktionen av de röda, som vi ägnat oss åt att belysa, mot konstruktionen av de vitas identitet.

4.2 Den vita identiteten

4.2.1 De vita som organiserade

En analys av den vita identitetskonstruktionen visade sig inte vara lika enkel att genomföra, eftersom det inte finns lika mycket skrivet om de vita utanför själva slagfälten jämfört med vad som skrevs om de röda. Utifrån vår inläsning av materialet framgår det emellertid att medan de röda beskrivs som en oorganiserad och ostrukturerad skara av brottslingar, vildar, terrorister och ryssar så framställs de vita som en organiserad armé. Exempelvis skriver DN: s egen utrikeskorrespondent:

Oförbehållsamt skall erkännas att underverk gjordes i nydaningsväg, [...]. Inom ett par veckors förlopp med nästan alla militära och civila verk en modern armé [*de vita* förf anm] kan göra anspråk på var ett mästerverk, utfört av ett folk som stod inför valet mellan liv och död. (DN 23 april s 9)

Således kan vi analytiskt se identitetskonstruktionerna av de röda och de vita som varandras motsatser, men ibland uttrycks detta motsatsförhållande även explicit i diskursen:

En sak, som i viss mån underlättar kampen mot den ryska soldatesken och de röda banditerna, är frånvaron av officerare. På anarkisternas sida går allt i planlöshetens tecken, medan skyddskårens [*de vita* förf anm] disciplin och militära ledning är den bästa. (Aftonbladet 31 Jan)

Som en ljuspunkt, [...], är att anteckna den fosterländska självupppoffrande hållning kärnan av befolkningen, de stora massorna på landsbygden intaga i konflikten [*de vita* förf anm]. De ställa sig plikttroget på laglighetens fasta grund, bjuda modigt banditligorna [*de röda* förf anm] och den ryska soldatpöbeln spetsen och reda sig över förväntan väl.” (Aftonbladet 29 Jan egen kursivering)

Uttryckligen sätts de rödas planlöshet och brottsliga tendens i motsatsförhållande till de vitas disciplin och deras plikttroga förhållande gentemot lagen. I vidare

bemärkelse tolkar vi det som att de vita framstår som beskyddare av lag och ordning.

Diskursens formering av de röda som omoraliska vildar och brottslingar drivna av lust står i kontrast till hur de vita framställs som modiga och hjältar:

”Vita gardister kämpa med förtvivlans mod och storma utan dödsfruktan mot kulsprute- och kanonelden.” (Aftonbladet 31 Jan)

På varje station hälsades de [*de vita* förf anm) som folkhjältar och tilljublades av folkskarorna. Deras ande satte sin prägel på stämningen. (DN 24 april s 10 egen korrespondent)

4.2.2 De vita som svenskar

För att göra analysen av de vita mer gedigen analyserar vi den diskursiva framställningen av den svenska medverkan på den vita sidan i konflikten. Argumentet för det är att den svenska mediala diskursen av naturliga skäl fokuserar på just den svenska medverkan varför dess skildring av de vita i stor utsträckning bygger på skildringen av den svenska inbladningen. Det innebär att identitetskonstruktionen av de vita till viss del bygger på identitetskonstruktionen av de svenskar som slogs på den vita sidan: den svenska brigaden och de svenska officerarna. Till att börja med så lyfter diskursen fram hur viktig den svenska insatsen var för de vitas framgång:

Att sedan *äran* av militära framgångar i mångt och mycket faller på de svenska officerarna torde vara ofrånkomligt (DN 23 april s 9 vår kursivering)

Anfallet lyckades förträffligt, tack vare Svenska brigadens utmärkta uppträdande, (Aftonbladet 20 April)

Därefter följer diskursens formering av den svenska brigadens identitet samma mönster som för vitgardisterna. Det vill säga att diskursen knyter an svenskarna till begrepp såsom hjältedåd och tapperhet.

Svenska brigadens angrepp på de ryska kasernerna i Tammerfors anses som ett fullständigt *hjältedåd*. Den våldsamma kulspruteelden från denna starka position hade redan åstadkommit en lucka i de angripande vitas led då svenskarna kastades fram. De avancerade oemotståndligt trots väldiga förluster och ryckte med sig de omgivande finska trupperna. (SvD 2 April, vår kursivering)

Svenska brigaden insattes i torsdags morse i striden vid Tammerfors och fick inom kort tillfälle att avlägga ett lysande tapperhetsprov. (SvD 2 April)

I och med att vi uppfattar svenska brigaden som en del av den vita identitetskonstruktionen så förstärks således diskursen och ekvivalenskedjan av de vita som modiga och tappra. Den sammanslagne ekvivalenskedjan av de vita blir då följande:

Vitgardist – organiserad – modig – beskyddare av lag och ordning – hjälte (?)

Att hävda att diskursens identitetskonstruktion av de vita blir till en ren hjältebild skulle möjligen vara att dra på för stora växlar av citaten, varför begreppet hjälte följs av ett frågetecken. Däremot så anser vi att citaten är typiska för materialet i den mening att vitgardisterna och den svenska brigaden generellt sett framställs och beskrivs med begrepp som har en positiv anknytning. I och med att de vita står i motsatsförhållande till de röda, som framställs i väldigt negativt ordalag, ikläds de vita således ändå en viss hjälteroll i diskursen eftersom de blir till en positiv motpol till de röda. Det vill säga att det enda som skyddar samhället och dess medborgare mot dem röda är vitgardisterna.

4.3 Hur de röda blir till fiender

Ovan har vi visat hur det i diskursen formas en ekvivalenskedja som fixerar betydelsen av rödgardisterna genom att ställa dem i positivt samband med begrepp som avvikande, brottslingar, ociviliserad, terrorist och ryss/landsförrädare. Vidare har vi dessutom argumenterat för att alla dessa begrepp har en negativ innebörd gentemot samhället eller gentemot den finska nationen vilket följaktligen leder till att de röda sätts i motsatsförhållande till det finska samhället. Det sker genom att de röda antingen framställs som avvikande emot normen, motståndare mot lag och ordning, hot mot civila eller angripare på nationen. Utmålandet av de röda som något främmande tydliggörs än mer av användningen av stereotypa föreställningar för att beskriva utseende och karaktärsdrag hos de röda; såsom att de framställs som smutsiga, primitiva och innehavare av mordlust.

Det är således inte en bild av en främmande grupp som något exotiskt och positivt som förmedlas till läsaren. Istället hävdar vi att den röda kollektiva identiteten målas upp som ett hot mot det finska samhället. Den diskursiva formeringen av de röda som ociviliserade och avvikande gör dem till ett hot mot den finska kulturen, de röda som brottslingar gör dem till ett hot mot det finska rättssamhället, de röda som terrorister gör dem till hot mot oskyldiga medborgare och de röda som ryssar och landsförrädare gör dem till hot mot den finska nationen. Utifrån teorin om hur fiendebilder skapas kan detta förstås som att de röda blir till fiender i den avsedda diskursen eftersom de framställs som ett hot mot det egna samhället³. Resonemanget underbyggs än mer genom att de röda explicit benämns som fiender i diskursen:

³ Vi är medvetna om att detta resonemang innehåller vissa analytiska problem eftersom att vi undersöker den svenska mediala diskursen samtidigt som hotet framstår vara riktat mot finska angelägenheter. Däremot anser vi att hotbilden bör kunna appliceras på Sverige. Dels på grund av att vi tror att framställningen av de röda även kan uppfattas som ett hot mot den svenska kulturen och det svenska rättssamhället, dels på grund av den historiska samhörigheten mellan Sverige och Finland vilken rimligtvis bör betyda att svenskar kunde identifiera sig med Finland och finnar.

Högkvarteret [*det vita* förf anm] meddelar den 31 mars: [...] Fiendens [*de röda* förf anm] anfall ha tillbakalagits. Striden vi Tammerfors pågår. Staden är starkt befäst och fienden gör hårdnackat motstånd (DN 2 april s 11, Telegram från vita högkvarteret)

Citaten är visserligen tagna från artiklar som explicit refererar till telegram från de vita skyddskåren vilket innebär att satserna inte framstår som en givens sanning. Artiklarnas betydelse för diskursens fixering av den röda identiteten bör därmed bli försvagad jämfört med om de inte blivit framställda som referat från den vita skyddskåren. Däremot är förekomsten av liknande referat där de röda benämns som fiender väldigt vanlig, och därmed typiska för diskursen, varför vi ändå anser att de är relevanta för hur betydelsen av de röda formeras i diskursen. Samtidigt som vi inte har funnit mer än något enstaka referat från de röda gardena där de vita benämns som fiender i vårt material.

Teori om fiendekonstruktioner menar att en fiendebild kan användas till att rättfärdiga handlingar för att stoppa just fienden (Petersson 2006 s 27-28). Eftersom de vita utgör de rödas positiva motpol så blir det till deras uppgift att stoppa de rödas framfart som i diskursen framstår som ett existerande hot mot det finska samhället. I diskursen går det nämligen att se hur de vitas handlingar, i större utsträckning än de rödas, rättfärdigas och sökes sin förklaring i hotet som fienden utgör. I följande kapitel underbygger vi det resonemanget genom att visa hur diskursen skildrar handlingarna på olika sätt beroende om de är utförda av röda eller vita.

4.4 Röda och vita i relation till sina handlingar

4.4.1 Skillnader i skildrandet av handlingar

Följande avsnitt diskuterar hur identitetskonstruktionerna kopplas samman med olika handlingar i konflikten. Vi anser att det genomgående i materialet finns en skillnad i hur diskursen presenterar olika händelser och i hur diskursen knyter an handlingar till agenter beroende på om de är utförda av de röda eller de vita.

På första sidan i DN den 12 februari finns två artiklar som illustrerar ett tydligt exempel på en skillnad i hur skildringen av olika händelser i konflikten varierar beroende på vilken sida som står bakom handlingarna. Huvudrubriken för den första artikeln är ”Två röda regeringsmedlemmar dödade” och det är först i själva artikeln och i underrubriken som ordet ”mördad” används.

Den nu, enligt en obestyrkt uppgift mördade folkkommissarien för utrikes ärenden, Yrjö Sirola, var den ur den finländska revolutionsregeringens ledamöter som man bäst känner till i Sverige (DN 12 feb s 1)

Artikeln förklarar ingenting mer om själva händelsen än att den röda utrikeskommissarien Sirola uppges vara mördad, av vem och hur nämns inte. Transiviteten visar således att agenten utelämnas vilket innebär att skeendet framstår som en händelse och inte en handling som någon individ är ansvarigt för. Den andra artikeln skildrar däremot ingående ett dödsfall där både agent och detaljer tillkännages:

Lantdagens vice talman, professor Lauri Ingman, mördats av de röda. Banditerna hade skurit magen på honom och styckat ansiktet. Flyktingarna meddela vidare att två medlemmar av upprorsregeringen, civilministern Eero Huapalainen och utrikesministern Yrjö Sirola fallit offer för förbittrade vitas kulor (DN 12 feb s 1)

Detaljrikedomen i skildringen lyfter fram det bestialiska i de rödas handling till skillnad från föregående artikel som endast informativt skildrar mordet på den röda utrikeskommissarien. Medan ingen agent tillskrevs mordet i första artikel så förklaras det däremot explicit att mordet är utfört av de röda i den andra artikeln. Rödgardister görs således ansvariga för mordet.

I den andra artikeln nämns också att två röda regeringsmedlemmar (varav en av dem är samma person som åsyftas i första artikel) har dödats av de vita. Däremot är detta en form av försvagad agent eftersom det är de vitas *kulor* som har dödat de röda och inte vitgardister. Den vaga formuleringen av händelsen gör att läsaren lika gärna kan uppfatta att de röda har dött till följd av en regelrätt strid som genom ett kallblodigt mord. I diskursen framställs händelserna därmed som att de röda mördar vita med brutala medel medan de vitas skördar sina offer i situationer som eventuellt hör till slagfältet. Ordvalet ”förbittrade kulor” kan även tolkas som att handlingen ges en förklaring och därmed urskuldar handlingen i viss mån; dem dräpte för att dem var förbittrade! De rödas handling ges däremot ingen förklaring utan framställs som ett bestialiskt mord utan relevant orsak.

Vad de exekutioner beträffar [*utförda av de vita förf anm*], [...], kan endast sägas: det är kriget. (SvD 20 Juli)

Citatet visar på hur kriget framställs som agent och orsak till de vitas avrättningar av rödgardisterna. Ansvar för avrättningarna av rödgardister hamnar således inte på de vita. Det är ett tydligt exempel på hur de vitas handlingar görs till något nödvändigt vilket vi anser inte kan tolkas på annat sätt än som ett rättfärdigande av de vitas agerande.

Följande artikel med rubriken ”Tre avstraffade rödbanditchefer” är också talande för diskursen i den mening att mänskliga handlingar blir till händelser när agenten utelämnas i satskonstruktionerna:

Bland de fångna röda ledarna ha chefen för kunskapareavdelningen muraren Miettinen, milischefen i Åbo Sundberg och brorsonen Laine, som varit stabschef för järnvägarna, avrättats på Sveaborg (Aftonbladet 16 maj s 5)

Genom att uttrycka sig med passiv form så behöver inte händelsen tillskrivas en agent, varför händelsen kan uppfattas som naturlig och självklar. Diskursens formering av de rödas straff kan därför tolkas som något nödvändigt.

Vi finner inget sådant diskursivt mönster - att handlingar inte tillskrivs någon agent – när vita dödsfall skildras. De flesta citaten i hela avsnittet om identitetskonstruktionen av de röda är talande exempel på just detta då de röda explicit skrivs ut som agenter till diverse brott, mord och terrorism. Men för att förtydliga mönstret ytterliggare följer två artiklar från DN, som är publicerade med bara en dags mellanrum. Under rubriken ”Senator Paasikivi mördad” följer en redogörelse av handlingar som tillskrivs de röda där texten är fylld av negativt laddade ord såsom mordepidemi, fruktansvärdare, plundringar och terrorism:

mordepidemin inom de rödas rayon antaga allt fruktansvärdare omfattning. Ryktena om upprörande plundringar och våldsdåd i söder bekräftas dagligen allteftersom skyddskårens framträngande förflyttar frontlinjen. Bland terrorismens senaste offer nämnes senatorm, bankdirektör Paasikivi. (DN 6 mars s 1)

Formuleringen gör terrorismen till det allmänna subjektet för mordet på bankdirektören vilket med styckets uppbyggnad och rubriken inte kan tolkas som annat än att vara utfört av de röda. När DN däremot skildrar ett bortfall för dem röda dagen innan så tillskrivs handlingen ingen agent:

Före landssekreteraren i Vasa, Jääakeläinen, en av den Seynska regeringens män, som vid början av befrielsekriget försökt sluta sig till de röda, har spionerat för deras räkning och har arkebuserats. (DN 5 mars s 8)

Genom att analysera transiviteten så ser vi att satsens process – själva arkebuseringen – framstår som en händelse eftersom arkebuseringen är uttryckt i passiv form och saknar ett aktivt subjekt som utför handlingen. Med en sådan satskonstruktion blir händelsen någonting naturligt och självklart, samtidigt som det inte är något i artikeln som knyter händelsen till de vita; läsaren kan därmed tro att det är de röda som har utfört själva arkebuseringen. I denna framställning ges också läsaren en orsak – spionage – till varför personen ifråga har arkebuserats vilket kan skapa förståelse för straffet, till skillnad mot föregående artikel där den dödade bankdirektören framstår som helt oskyldig. Att orsaken tillkännages tolkar vi som ett försök att rättfärdiga händelsen.

Dessutom bör ordvalet vid beskrivningen av handlingarna anmärkas; landsekreteraren med röda sympatier har *arkebuserats* medan bankdirektören med vita sympatier har *mördats*. Enligt oss består betydelseskillnaden av att arkebuseringar förknippas med militaristiska avrättningar och straff medan mord förknippas med brott och brottslingar. Således hävdar vi att en sådan diskursiv framställning gör de vitas handlingar till straff, och därmed som en naturlig påföljd till de straffades handlingar, medan de rödas handlingar framstår som själva brotten. Rimligtvis leder det till att läsaren förlorar förtroende för de rödas sak.

Enligt den diskursanalytiska teorin innebär en nedtoning av agenten i satskonstruktioner att processer framstår som naturliga och att agenten fräntas sitt

ansvar (Winther Jorgensen & Phillips 2000 s 87). Således kan vi tolka skillnaden i transivitet som att diskursen frångår de vitas ansvar för avrättningarna av rödgardister. Att diskursen dessutom tillkännager orsaken till de vitas handlingar och att de vitas handlingar framställs som straff utfärdade till följd av de rödas tidigare agerande tolkar vi som att diskursen skjuter över ansvar från handlingens agent till handlingens orsak. Det vill säga de röda. Mönstret bör ställas i kontrast till framställningen av de rödas handlingar som beskrivs som besinningslösa våldsdåd utan orsak. Vidare menar vi att det kan tolkas som att diskursen till viss del rättfärdigar de vitas handlingar utifrån det hot som de röda upplevs utgöra.

4.4.2 Illdåd och rättsskipande

Om det råder gynnsamma omständigheter för att skildra ”röd terror” i början av konflikten då de röda hade ett övertag i städerna och begick våldsbrott så borde även råda gynnsamma omständigheter att skildra ”vit terror” i slutet av konflikten då de vita har ett övertag i hela landet. För det finns ett antal historiska uppgifter som pekar på att de vita också begick gärningar som skulle kunna klassificeras som terror under denna period (Arosalo 1998 s 148). Exempelvis uppges att civila som dog av röd terror⁴ uppgick till 1400 personer medan civila som dog av vit terror uppgick till hela 7400 personer (Rainio & Turunen 2005 s 2). Trots dessa omständigheter skildras inte den vita terrorn i någon stor utsträckning.

Under sommaren skrivs det över huvud taget inte lika intensivt om konflikten men vi finner emellertid artiklar som pekar på att det tycks finnas en debatt i samhället huruvida det existerar en vit terror eller inte. Däremot försäkras dessa artiklar inte sällan att de röda fångarna behandlades rätt och riktigt och att talet om den vita terrorn är överdrivet:

Lägren ha befunnits i oklanderligt skick. Vad kosten beträffar är den sådan man under nuvarande prekära omständigheter kan åstadkomma. Missförhållanden så stora som ryktet velat göra troligt förekomma absolut icke. (DN 2 Juli s 9)

Och likväl anser jag det vara en stor och blodig skymf mot Finland att tala om ”den vita terror”. Krigets nödvändighet är långt hårdare, än vad folk här i landet i allmänhet tror. (SvD 19 juni)

De röda fångarna behandlas, [...], trots alla deras vilddjursdåd, fullt lageligt. (SvD 30 April).

Huvudstaden har verkställt en ingående undersökning av fånglägren [...] och konstaterat att fångarnas bespisning, sjukvård och behandling numer äro ordnade över allt beröm. [...] avlivar fullständigt ryktena om missförhållanden.” (SvD 7 Juli)

Av citaten framgår det därmed att de röda behandlas rättvist av den vita övermakten. De fall där någon artikel faktiskt argumenterar för att det existerar en vit terror är det ofta fråga om upprop från olika arbetarföreningar i Sverige som

⁴ Röd, respektive vit, terror syftar på dödandet av civila i tron om att de tillhörde eller stöttade den motsatta politiska sidan i konflikten.

protesterar mot behandlingen av de röda, men dessa publiceras i skymundan på insändarsidor längre bak i tidningarna. Således visar diskursen att det finns en debatt om så kallad vit terror men att den i diskursen därefter ges en betydelse av att vara överdriven och icke sanningsenlig.

När de vitas hårda behandling av de röda och de rödas straff väl benämns så beskrivs de ofta som en nödvändig följd av de rödas agerande. Följande citat visar tydligt hur det i diskursen skapas en förståelse för de vitas bestraffningar då dem omnämns först efter att föregås av detaljrika beskrivningar av röda våldsdåd:

Själv såg jag bland ett tjugotal mördade vitgardister i Orivesi flera fall då liken voro plundrade in på bara kroppen och åtminstone ett där kastration förelåg. [...] i en gård funnit familjens medlemmar fastspikade vid möblerna [...] i Tammerfors fann man också en mördad kvinna, på vilken bröstvårtorna saknades. Mot bakgrunden av dessa djuriska våldsdåd [*utförda av de röda* förf anm] måste man se den blodtörst som dessvärre härskar inom skyddskåreerna [*de vita* förf anm] (DN 23 april s 9)

De vitas hårdhet framställs på så vis vara orsakad av de röda vilket i viss mån urskuldar de vitas beteende. En liknande förståelse och försök att förklara de rödas beteende finner vi inte i diskursen. Straffen och den hårda behandlingen av de röda beskrivs även explicit som nödvändiga och rättvisa:

Denna räfst [*rensning* förf anm] [...] kan icke utebli, ty det gäller mer än sonandet av svåra brott; det gäller en socialpedagogisk fråga: att lära alla samhällsmedlemmar, att *så gör man ej*. Man stöter icke ostraffat en bajonett i ryggen på samhället. (SvD 20 Juli)

Steg för steg kämpade de vita framåt, och de röda veko [...], till dess de [...] kapitulerade. [...] Rensningen igångsattes omedelbart med *nödig* stränghet, och processen blev kort med alla dem, som *hade förverkat all rätt till förskoning*. (Aftonbladet 10 April, vår kursivering)

Bland de rödas ryska medhjälpare, [...], igenkände jägarna ester och letter, vilka naturligtvis fingo dela de övrigas *rättvisa öde*. (Aftonbladet 10 April, vår kursivering)

När de vitas repressalier framställs som nödvändiga så fixerar inte diskursen repressalierna till begrepp som terror utan knyter dem istället an till begrepp som just nödvändiga, rättvisa och naturliga. I och med att frågan om vit terror och fångarnas dåliga behandling antingen framställs som överdriven eller att själva repressalierna mot de röda framställs som något annat än just terror så blir den diskursiva formeringen av vit terror till något som inte existerar.

Detta skulle kunna tolkas som en medial tystnad kring de vitas övergrepp på de röda eftersom diskursen inte överensstämmer med vad historisk forskning hävdar. En sådan slutsats kan dock vara problematisk att dra utifrån ett diskursanalytiskt perspektiv eftersom repressalierna mot de röda faktiskt omnämns. Huruvida man benämner handlingar som terror eller rättvisa straff, eller, huruvida man uppfattar dem som negativa eller positiva, beror på vilket perspektiv man ser dem ifrån. Det vill säga utifrån vilken diskurs handlingarna ges sin mening. Eftersom anklagelserna om vit terror framställs som överdrivna

och repressalierna mot de röda framställs som rättvisa straff formeras i diskursen en betydelse av att de vitas handlingar som just straff, och inte terror.

Däremot så visar materialet i det här avseendet på en skillnad mellan de olika tidningarna. För i slutet mot den avsedda tidsperioden så publiceras det faktiskt i DN två artiklar som är kritiska mot behandlingen av de röda. Här är utdrag ur en av dem:

I lägret i Ekenäs har dödligheten under 10 veckors tid stigit till 1,777 personer, av vilka ändå till 1,450 dött i svaghet, d.v.s svultit ihjäl (DN 31 aug s 7)

Skyddskårens rapporter, vilka domstolarna utslag vila, äro vanligen uppsatta på grundvalen av i den första hettan gjorda lösa och svagt bevisade beskyllningar och angivelser (DN 31 aug s 7)

Det största missförhållandet i domstolsförfarandet ligger i avsaknaden av officiella rättegångsbiträden, ehuru fångarna många gånger äro så utmattade att de alla icke förmå försvara sig i egentlig mening. Det finns t.o.m fall då den anklagade på bår hämtats till rättegångsstället, ja, även det har hänt att den anklagade dött inför rätta (DN 31 aug s 7)

Det innebär att den tidigare fixerade betydelsen av de vita som försvarare av lag och ordning utmanas. Vidare kan det tänkas att en diskussion om de vitas behandling av de röda fortsätter efter slutdatumet för den tidsperiod som vi har valt att avgränsa diskursen till, vilket eventuellt leder till att diskursen formeras på ett annorlunda sätt. För oss har det dock inte varit praktiskt möjligt att utöka tidsperioden för diskursen än mer än vad vi redan har gjort.

5 Slutsats

I analysen har vi visat att diskursen formerar en ekvivalenskedja som sätter de rödas identitet i positivt samband med begrepp såsom avvikande, ociviliserad, brottsling, terrorist och landsförrädare/ryss. Överrepresentationen av dessa ord och liknande synonymer menar vi skapar en väldigt ensidig och negativ bild av de rödas identitet. Vidare har vi argumenterat för hur dessa begrepp sätter de rödas identitet i ett motsatsförhållande till det finska samhället eftersom de fixerar betydelsen av de röda som ett hot antingen gentemot civila medborgare, den finska kulturen, det finska rättssamhället eller mot den finska nationen. Sammantaget leder det till att vi drar slutsatsen att de röda framställs utgöra ett hot mot hela det finska samhället vilket innebär att det i diskursen formeras en bild av röda som fiender till samhället och dess medborgare. De röda ikläds därmed rollen som fienden.

I analysavsnittet visar vi även hur diskursen formerar en ekvivalenskedja där de vitas identitet sätts i positivt samband med begrepp såsom organiserad, modig, beskyddare av lag och ordning och viss mån även hjälte. Till skillnad mot konstruktionen av de rödas identitet så är dessa begrepp förenliga med idén om ett fungerande samhälle. Utöver att de röda och de vita faktiskt utgör varandras fiender på slagfältet anser vi att diskursen följaktligen formerar parterna som varandras motpoler där de röda framställs som ett hot mot samhället medan de vita framställs som dess beskyddare.

Vi menar sedan att den upprättade fiendebilden av de röda och den mer positiva bilden av de vita speglar av sig i hur diskursen skildrar våldshandlingar som kan uppfattas som kontroversiella. Vår analys av transiviteten visar hur de rödas våldsdåd inte försöks förklaras, utan ses som besinningslösa brott, medan de vitas våldsdåd framställs och förklaras som nödvändiga och rättvisa straff för de rödas begångna brott. Således anser vi att diskursen rättfärdigar de vitas repressalier och våldshandlingar samtidigt som diskursen inte fixerar någon betydelse av att det skulle existera någon bakomliggande, samhällelig orsak till varför de röda inledde upproret. Det vill säga att diskursen är upptagen med att beskriva de röda som brottslingar och inte som politiska subjekt. De rödas gärningar görs därmed till brott och inte politiska handlingar.

6 Referenser

- Arosalo, Sirkka. 1998. *Social Conditions for Political Violence: Red and White Terror in the Finnish Civil War of 1918*. Journal of Peace Research, Vol.35, No.2 (Mar., 1998), pp. 147-166. Sage Publications, Ltd.
- Bergström, Göran – Boréus, Kristina. 2005. *Textens mening och makt. Metodbok i samhällsvetenskaplig text – och diskursanalys*. Lund: Studentlitteratur.
- Esaiasson, Peter – Gilljam, Mikael – Oscarsson, Henrik – Wängnerud, Lena. 2004. *Metodpraktikan. Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm: Nordstedts Juridik AB,
- Fairclough, Norman. 2001. *Language and Power*. England: Pearson Education Limited.
- Leino, Olle. 1997. *Utsikt från Skillnaden. Inbördeskriget i Helsingfors 1918 sett med gamla och nya ögon*. Esbo: Schildts förlag AB.
- Linder, Jan. 2004. *Finlands fyra krig*. Avesta: Svenska Tryckcentralen AB.
- Loima, Jyrki. 2007. *Genocide and Ethnic Cleansing? The Fate of Russian “Aliens and Enemies” in the Finnish Civil War in 1918*. The Historian, Volume 69 Issue 2, Pages 254 – 274. Published Online: 16 May 2007. ©2008 Phi Alpha Theta
- Peterson, Bo. 2006. *Stories About Strangers. Swedish Media Constructions of Socio-Cultural Risk*. University Press of America, ® Inc.,
- Rainio, Juha – Turunen, Mirja. 2005. *The examination and reporting of war crimes – an example from Finnish history*. International Journal of legal medicine, Vol.120, No.2 (Mar 2006), pp. 89-94. ©Springer-Verlag 2005.
- Winter Joergensen, Marianne – Phillips, Louise. 2000. *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur.
- Wahlström, Riitta. 1989. *Enemy Images and Peace Education*. Malmö: Institutionen för pedagogik och specialpedagogik. Lärarhögskolan
- Ylikangas, Heikki. 1993. *Vägen till Tammerfors*. Stockholm: Bokförlaget Atlantis AB.

Tidningsartiklar

- Aftonbladet* 1918 11 Jun s 7 utsänd korrespondent ”Hos ryssar och finnar i Morjärv”
Aftonbladet 1918 3 Aug s 7 frilansande korrespondent ”Från de röda fånglägren i Finland”
Aftonbladet 1918 29 Jan s 4 ”Det röda vanvettet i Finland”
Aftonbladet 1918 8 Feb s 5 utsänd korrespondent ”Under det röda skräckväldet i Finland”
Aftonbladet 1918 10 Feb s 6 utsänd korrespondent ”Under det röda skräckväldet i Finland”
Aftonbladet 1918 4 Feb s 5 utsänd korrespondent ”Blodiga strider i Nordfinland”
Aftonbladet 1918 29 Jan s 5 ”Krigshändelserna i Finland”
Aftonbladet 1918 31 Jan s 4 egen korrespondent ”Nya framgångar för de finska regeringstrupperna”
Aftonbladet 1918 20 Apr s 5 frilansande korrespondent ”Instängningen av de röda i mellersta Finland”
Aftonbladet 1918 16 Maj s 5 ”3 avslöjade banditchefer”
Aftonbladet 1918 10 april s 5 egen korrespondent ”Stormningen av Tammerfors”
- Dagens Nyheter* 1918 21 Feb s 11 telegram ”Vita gardet har fått vapen”
Dagens Nyheter 1918 31 Jan s 9 egen korrespondent ”Inbördeskriget i Finland”
Dagens Nyheter 1918 15 Feb s 1 ”Fortsatt röd koncentration mot Haapamäki”
Dagens Nyheter 1918 6 Mar s 1 ”Senator Paasikivi mördad”
Dagens Nyheter 1918 2 Apr s 1 rubrik, telegram ”
Dagens Nyheter 1918 2 April s 11 telegram ”Staden starkt befäst. Hårdnackat motstånd från försvararna”
Dagens Nyheter 1918 12 Apr s 1 telegram ”Tillståndet i Tammerfors under belägringen”
Dagens Nyheter 1918 24 April s 10 ”Till finska inbördeskrigets psykologi II”
Dagens Nyheter 1918 23 april s 9 utsänd korrespondent ”Till finska inbördeskrigets psykologi I”
Dagens Nyheter 1918 12 Feb s 1 från privat ”Två röda regeringsmedlemmar dödade”
Dagens Nyheter 1918 5 mars s 8 ”Krigshändelserna i Finland”
Dagens Nyheter 1918 2 juli s 9 telegram ”De finska fånglägren i oklanderligt skick”
Dagens Nyheter 1918 10 juli s 5 ”De röda fångarnas behandling”
Dagens Nyheter 1918 31 Aug s 7 ”De röda fångarnas usla vård”
- Svenska Dagbladet* 1918 9 Feb s 3 utsänd korrespondent. ”Bland Björneborgs rödgardister”
Svenska Dagbladet 1918 11 Maj s 9 telegram ”De vita i Boris Gleb”
Svenska Dagbladet 1918 4 Feb s 4 ledare ”Sveriges regering och mördarna i Helsingfors”
Svenska Dagbladet 1918 12 Feb s 8 ”En svenskinnes skildring av läget”
Svenska Dagbladet 1918 30 Apr s 9 utsänd korrespondent ”Även Viborg nu erövrat av de vita”
Svenska Dagbladet 1918 8 Feb s 4 telegram ”Nystad i det röda gardets våld? Skyddskåren i häftiga strider”
Svenska Dagbladet 1918 2 Apr s 7 militär medarbetare ”Lysande bragder av Svenska brigaden”
Svenska Dagbladet 1918 19 Jun s 3 utsänd korrespondent ”De röda fångarna i Finland”
Svenska Dagbladet 1918 7 juli s utsänd korrespondent ”Frigivningen av de röda fångarna”
Svenska Dagbladet 1918 20 juli s 3 frilansande korrespondent ”Lagens Finland och det besegrade upproret”